

کنترل بحران کووید-۱۹ با تأکید بر نوآوری‌های اجتماعی بر

اساس مشارکت‌های مردمی

مه‌رناز معینیان: دانش‌آموخته دکتری، گروه مدیریت تکنولوژی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
عباس خمسه*: دانشیار گروه مدیریت صنعتی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران
مازیار قاضوی: دانش‌آموخته دکتری، گروه مهندسی صنایع، دانشکده مهندسی صنایع و مکانیک، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران
تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۹/۱

چکیده

بحران حادثه‌ای است که در اثر رخدادها و عملکردهای طبیعی و انسانی به طور ناگهانی به وجود می‌آید و سختی و خسارت را به یک مجموعه یا جامعه انسانی وارد می‌کند و برطرف کردن آن نیاز به اقدامات و عملیات اضطراری و فوق‌العاده دارد. البته این اقدامات نیز وابسته به شناسایی بحران و آگاهی‌رسانی در زمان مناسب است. استفاده از مشارکت‌های اجتماعی یکی از راهکارهای سودمند برای دستیابی به این هدف است که در صورت آمیختن ایده‌های نوین در قالب همکاری‌های مختلف، مفهومی جدیدی به نام نوآوری اجتماعی از آن به دست خواهد آمد. این مطالعه در پی شناسایی ابعاد نوآوری اجتماعی بر اساس مشارکت‌های مردمی در زمان وقوع بحران کووید-۱۹ است. این تحقیق دارای اهداف کاربردی بوده که استراتژی داده‌بنیاد به صورت کیفی در آن مورد استفاده قرار گرفته است. در این پژوهش، خبرگان جامعه آماری از وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی انتخاب شدند. روش تحلیل اکتشافی نیز برای شناسایی عوامل مؤثر در نوآوری اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است. بر اساس تحلیل داده‌های پژوهش مقوله‌های: اثربخشی مشارکت‌های مردمی، سرمایه‌گذاری برای جلب مشارکت، توانایی مدیریت، توانایی شبکه‌سازی، توانایی سیاست‌گذاری کلی، زیرساخت‌های فرهنگی و آموزشی لازم، وجود سازمان‌های توانمند قانونی برای رفع مشکلات اجرایی، تسهیل هماهنگی‌ها، کنترل، مهار و کاهش اثرات بحران به عنوان هشت عامل اصلی در نوآوری اجتماعی مبتنی بر مشارکت‌های مردمی و دولت شناسایی گردیدند. پاندمی کووید-۱۹ ثابت کرد که نهادهای دولتی و ساختار سیستم سلامت در تمامی کشورها برای پاسخگویی به چنین بحران گسترده‌ای فاقد کفایت لازم هستند. نتایج حاصل از این تحقیق سیاست‌گذاران را قادر می‌سازد با جلب مشارکت‌های مردمی، الگویی برای نوآوری اجتماعی در راستای حفظ و تأمین سلامت جامعه به‌ویژه در شرایط بحران داشته باشند.

کلیدواژه‌گان: نوآوری اجتماعی، مشارکت‌های مردمی، سرمایه اجتماعی، بحران کووید-۱۹، سیاست‌گذاری اجتماعی

COVID-19 Crisis Control with Emphasis on Social Innovation Based on Public Participation

Mehrnaz Moeniani^۱, Abbas Khamseh^{۲*}, Maziyar Ghazavi^۳

Abstract

A crisis is an accident occurs suddenly as a result of natural and human events and actions and causes hardship and damage to a human community or society, and eliminating it requires emergency and extraordinary actions and operations and depends on identifying the crisis and raising awareness at the right time. In this context, the best and most effective way to attract social collaboration is through a new combination of different ideas and forms of cooperation and creating an entirely new approach to a social issue called social innovation. This study seeks to identify the dimensions of social innovation based on public participation in the event of the COVID-19 crisis. This research has practical objectives in which the grounded theory strategy has been used qualitatively. In this study, experts from the statistical community were selected from the Ministry of Health and Medical Education. Exploratory analysis method has also been used to identify the effective factors in social innovation. Based on the analysis of research data, the categories including: effectiveness of public participation, investment to attract participation, management ability, networking ability, general policymaking ability, necessary cultural and educational infrastructure, the existence of capable legal organizations to solve executive problems, facilitate Coordination, control, containment and mitigation of the effects of the crisis were identified as the eight main factors in social innovation based on the public participation and the government. The COVID-19 pandemic proved that government institutions and the structure of the health system in all countries were insufficient to respond to such a widespread crisis. The results of this study enable policymakers to have a model for social innovation in order to maintain and ensure the health of society, especially in times of crisis, by attracting public participation.

Keywords Social innovation, public participation, social capital COVID-19 crisis, social policymaking

1Ph.D. Candidate, Department of Technology Management, Faculty of Management and Economics, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
2Associate Professor, Department of Industrial Management, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran
3Ph.D. Candidate, Department of Industrial Engineering, Faculty of Industrial & Mechanical Engineering, Qazvin Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran

وضعیت اجتماعی (از جمله سلامت)، اقتصادی و فرهنگی جامعه بوده است. وظیفه برنامه‌ریزی نیز بر عهده کمیته مرکزی با مسئولیت دانشگاه علوم پزشکی قرار گرفت. این امر از طریق تیم‌های حمایتی، مراقبتی و نظارتی به مرحله اجرا در آمد [۸]. تازگی این مطالعه نسبت به مطالعات قبلی آن [۲۲-۹]، از حیث موضوع، در این است که مشارکتهای مردمی را در ایجاد یک مدل از نوآوری اجتماعی برای ارتقای نظام سلامت در شرایط بحران بررسی می‌کند و از حیث روش تحقیق نیز به این دلیل که برای طراحی مدل، از راهبرد «نظریه داده‌بنیاد» با رویکرد استقرایی استفاده می‌کند، دارای تازگی است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

همکاری‌های مشترک در زمینه نوآوری اجتماعی روبه‌افزایش است به‌گونه‌ای که شرکت‌های دولتی و خصوصی و همچنین جامعه مدنی در این مشارکت نقش‌آفرینی می‌کنند [۲۳]. این افزایش مشارکت در افراد جامعه که البته برای به‌دست‌آوردن نیازهای جامعه است موجب افزایش توانمندسازی و گسترش دامنه شمول ایشان نیز خواهد شد [۲۴]. افزایش توانمندسازی اجتماعی نیز خود منجر به بهبود تاب‌آوری اجتماعی می‌گردد که از این طریق جامعه به یک سیستم اجتماعی تبدیل خواهد شد [۲۵]. نوآوری به‌ویژه در زمان بحران، نه تنها به هوش جمعی برای اقدام مؤثر در جهت اهداف مشترک نیاز دارد، بلکه عزم راسخ و تلاش برای ایجاد همگرایی سریع در ایده‌های مختلف را نیز می‌طلبد [۲۶]. این همگرایی می‌تواند حتی در زمان همه‌گیری بی‌سابقه کنونی نیز به اتخاذ استراتژی‌های چابک و مؤثر برای ارزش‌آفرینی کمک کند [۲۷]؛ لذا سیاست‌گذاران کلان باید به دنبال راهی جهت جلب سرمایه‌های اجتماعی به‌منظور جلب مشارکت جامعه مدنی و نهادهای مردمی در شرایط بحران باشند. مشارکت در دو بعد ذهنی و عینی مطرح می‌باشد. بعد ذهنی همان تمایل به مشارکت اجتماعی است که در نتیجه اعتماد و سایر عوامل زمینه ساز در افراد ایجاد می‌شود؛ بعد عینی و رفتاری نیز به صورت عضویت، نظارت، اجرا و تصمیم‌گیری به منصفه ظهور می‌رسد، که همان پیوند عینی سرمایه‌های اجتماعی است [۲۸]. مشارکت اجتماعی اطلاعات مفیدی نیز در رابطه با چالش‌های محیطی برای برنامه‌ریزان فراهم می‌نماید و همچنین موجب شناخت علت چالش‌ها می‌گردد [۲۹]. به این ترتیب ابزاری برای قاعده‌مند کردن رفتارهای محیط و به تبع آن امکان برنامه‌ریزی آتی فرآیندهای اجتماعی منطبق با نیازها خواهد بود. بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد در تحقیقات آکادمیک توجه بسیار کمی به مقوله

یکی از اصلی‌ترین سرمایه‌های هر کشور در کنار سرمایه‌های انسانی و اقتصادی، مفهومی به نام سرمایه‌های اجتماعی است [۱]. محدودیت منابع طبیعی موجب شده که جوامع پیشرفته برای اطمینان از بقای خود، رقابتی مبتنی بر نوآوری را جهت استفاده بهینه و سهم بیشتر از منابع و سرمایه‌های اجتماعی داشته باشند. اما نیازهای جوامع نیز روبه‌افزایش بوده و به همین دلیل بسیاری از آنها بدون پاسخ مانده‌اند. بسیاری از محققین مبحث نوآوری اجتماعی را به‌عنوان راهکاری پویا و مؤثر برای رفع این نیازها می‌دانند [۶-۲]. رفع نیازهای جامعه به‌واسطه یافتن راه‌حل توسط خود اعضای جامعه مبحث تازه‌ای است که به آن نوآوری اجتماعی گفته می‌شود. هدف ما از انجام این پژوهش شناسایی اولیه عوامل و شاخص‌های مؤثر بر نوآوری اجتماعی مبتنی بر مشارکتهای مردمی در شرایط بحران است. اهمیت موضوع از آنجا نشئت می‌گیرد که در همه‌گیری مانند همه‌گیری کووید-۱۹، به دلیل گستردگی، ناشناخته بودن و سرعت بروز بحران، نهادهای رسمی مسئول به‌تنهایی و بدون مشارکت مردمی نمی‌توانند در مهار و کنترل بحران موفق عمل کنند. موارد مهم در فرایند استفاده از قابلیت‌های گروه‌های ذی‌نفع در یک جامعه عبارت‌اند از: داشتن خواسته‌های مشترک، اراده و توافق جمعی، و رفتار مبتنی بر آگاهی. همچنین برای کسب موفقیت در فرایند مشارکت اجتماعی، وجود نیاز برای رفع یک مشکل، آگاهی از ابعاد مشکل، احساس نیاز به مشارکت جمعی، آگاهی از امکانات در دسترس، و آگاهی از قابلیت‌های افراد مشارکت‌کننده به‌منظور استفاده بهینه از آنها لازم و ضروری است.

توجه به روش‌ها (Best Practices) نیز در روند سیاست‌گذاری‌ها و تحقیقات مرتبط، نکته‌ای است که می‌تواند به نتایج حاصله اعتبار بیشتری ببخشد [۷]؛ لذا در این تحقیق برنامه‌سراسری طرح شهید حاج‌قاسم سلیمانی به‌عنوان طرحی موفق در زمینه اطلاع‌رسانی و کنترل پاندمی مورد بررسی و الگوبرداری قرار گرفت. در این طرح، مدیریت و کنترل پاندمی کووید - ۱۹ به شیوه محله و خانواده محور توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان بسیج مستضعفین طراحی شده و به‌صورت مشترک اجرا گردید. هدف اصلی از مطرح‌نمودن این ایده توسط وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی جلب مشارکت مردم از طریق انتخاب یک سفیر سلامت برای هر خانوار و یک رابط سلامت محله برای هر ۴۰ سفیر خانوار با محوریت بسیج امکانات محله/ محلات برای بهبود

مختلف نوآوری اجتماعی و جدول ۲ به ارائه متغیرهای استخراج شده از مرور ادبیات و پژوهش‌ها می‌پردازد.

نوآوری اجتماعی شده است [۳۰] و در موضوع نوآوری اجتماعی بر مبنای سرمایه اجتماعی و مشارکت‌های مردمی در شرایط بحران این کمبود بارزتر است. جدول ۱ به معرفی مدل‌های

پژوهشگران	معرفی مدل
Rollin and Vincent (2007)	رولین و وینسنت سیر تحول وقوع و شکل‌گیری نوآوری اجتماعی را از بروز چیزی که به عنوان پروژه نوآورانه برای ظهور ظرفیت شناخته می‌شود، تا دستیابی به یک راهبرد نوآورانه، و سپس یافتن راه حلی برای حل مسئله، و در نهایت رسیدن به ارزش افزوده از آن نوآوری ترسیم می‌کنند. هدف از نوآوری در این مدل، گسترش راهبرد نوآورانه در شرایط و مکان مناسب است.
Mulgan et al. (2007)	مدلی که مولگان و همکاران ارائه دادند، بر پایه چگونگی برآورده ساختن نیازی است که برآورده نشده است. گاهی اوقات نیازها به وضوح مشخص نیستند، مانند گرسنگی، بی‌خانمانی، یا بیماری. اما گاهی اوقات نیازها کمتر آشکار یا به رسمیت شناخته شده هستند. برای مثال، نژادپرستی و یا نیاز به حفاظت از خشونت داخلی.
Murray et al. (2010)	مورای و همکاران فرایندهای شش مرحله‌ای حلقوی پژوهش نوآوری اجتماعی را ارائه دادند. هدف از نوآوری اجتماعی در این مدل دگرگونی روابط، توازن قدرت، و ایجاد رویکرد کاملاً جدید به یک مسئله اجتماعی است، که می‌تواند در یک مقیاس گسترده تبیین شود.
Model Four C Young Social Innovators (2010)	مدل چهار C نوآوران اجتماعی جوان مدل ساده توسعه یافته از نوآوری اجتماعی است که به دست بسیاری از صاحب‌نظران و خبرگان در طی ده سال گذشته مورد آزمون و اصلاح قرار گرفته است. در این مدل، افراد، خودشان تصمیم می‌گیرند که قصد دارند چه موضوعی را برعهده گرفته و مستقیماً یادگیری خودشان را درخصوص آن، به منظور درک عمیق، توسعه دهند. در فعالیت تیمی، همه مردم از کل استعدادها خود برای تولید فکر و ایده و توسعه یک طرح کاربردی استفاده می‌کنند. ضمن آنکه با دیگر افراد جامعه به صورت بی‌واسطه به منظور بهبود و دریافت حمایت برای نوآوری خود کار می‌کنند. ضمناً از تخیل خلاق و تفکر برای توسعه یک پاسخ نوآورانه و ایجاد رفاه جامعه استفاده می‌کنند. هدف در این مدل، برقراری ارتباط مؤثر برای نفوذ و کسب حمایت دیگران است.
BEPA (2010)	از نظر دفتر مشاوران سیاست اروپا نوآوری اجتماعی توصیف فرایندهایی است که به دنبال پاسخ جدید برای نیازهای اجتماعی توسعه یافته و دستیابی به نتایج اجتماعی بهتر است.
Assogba (2010)	آسوغبا پنج مرحله برای نوآوری اجتماعی شناسایی کرده است و معتقد است به غیر از اینکه این نوآوری‌ها نیازمند پذیرش از سوی جامعه هدف هستند، موفقیت فرایند نوآوری اجتماعی در نهادینه شدن آن است، و این هدف با مداخله نظام حکومت ممکن خواهد بود.
The Young Foundation (2012)	بر اساس مطالعات بنیاد یانگ نوآوری‌های اجتماعی معمولاً از ایده‌ای شروع می‌شوند که ممکن است به صورت آزمایشی و یا الگوی اولیه به کار گرفته شوند. اگر موفقیت آمیز باشد، پیاده‌سازی آن با هدف حفظ این مدل جدید در قالب فرایندهایی، مثل سرمایه‌گذاری جدید و یا یک سیاست جدید، در مجموعه صورت می‌گیرد. مرحله نهایی این است که در مقیاس وسیع اجرا شود، به طوری که رویکرد جدید اثر واقعی ایجاد کرده و بخشی از هنجارها می‌شود.
Pitt Catsouphe et al. (2012)	پت گاتسوفس و همکاران برخلاف مدل‌های معمول، مدل هفت مرحله‌ای را مطرح کردند که با تصمیم به درگیر شدن در فرایند نوآوری اجتماعی آغاز و طی یک روند خطی به تثبیت فرایند نوآوری اجتماعی می‌انجامد.
Herrera and Alarilla (2013)	هرا و آلابریلا مدل فرایند چارچوب نوآوری‌های اجتماعی را در قالب پنج مرحله دسته‌بندی کردند. پس از سنجش فعال محیط داخلی و خارجی در جهت شناسایی فرصت‌های زنجیره ارزش برای نوآوری اجتماعی، تولید و ارزیابی ایده‌ها و آماده‌سازی آن‌ها برای آزمون نمونه و پیاده‌سازی صورت می‌گیرد. تمرکز اصلی در این مدل بر جریان‌سازی و اجرای برنامه‌ها در همه حوزه‌ها و مکان‌های امکان‌پذیر در مقیاس وسیع است.

جدول ۲. خلاصه متغیرهای استخراج شده از مرور ادبیات و پژوهش‌ها

معرفی مدل	پژوهشگران
رافلد و همکاران فرایند نوآوری اجتماعی را ، به ترکیب جدید ایده ها و اشکال متفاوت همکاری تعبیر می کنند، که طی آن زمینه های نهادی پایدار از طریق توانمندسازی و مشارکت گروه های آسیب پذیر ایجاد می گردد. مبینی و کشتکار (۱۳۹۵). فرایند توسعه نوآوری اجتماعی را در قالب چهار دسته کلی «مسئله اجتماعی، چرخه تولید ایده، چرخه پیاده سازی ایده و محصول دسته بندی می کنند.	Raffeld et al. (2015)
مبینی و کشتکار فرایند توسعه نوآوری اجتماعی را در قالب چهار دسته کلی مسئله اجتماعی، چرخه تولید ایده، چرخه پیاده سازی ایده و محصول دسته بندی می کنند.	مبینی و کشتکار (۱۳۹۵)
داکو-گی اک و همکاران فرایند نوآوری اجتماعی را در بهداشت و سلامت، مانند ابزاری ابتکاری در دست دانشگاه ها، آژانس ها و موسسات دولتی می دانند که بوسیله آن به نیازها و محدودیت های روزمره مردم محلی برای دسترسی به خدمات بهداشتی و مداخله در کنترل انتقال بیماری پاسخ می دهند. در این روش یادگیری از درون به بیرون است. به این معنا که، با تشویق مردم محلی به همکاری فضایی ایجاد می گردد تا دانشگاهیان و بازیگران دولتی، از مردم محلی روش های جدیدی برای پاسخ به آنچه ممکن است به نظر مشکلات حل نشدنی برسد، یاد بگیرند. این رویکرد جامعه آکادمیک را ترغیب می کند تا با انجمن ها ، سازمان های انجمن-محور و بنگاه های محلی کار کنند.	Dako-Gyeke et al. (2020)
از نظر کاسترو-آرو یاو و دوکه-پاز نوآوری اجتماعی در رویکرد سلامت مفهومی در دست ساخت است، و بطور عمده، با مفاهیم میان رشته ای، بین بخشی، و توانمند سازی اجتماعی همراه است. فرایند نوآوری اجتماعی، بر خلاف این که عموماً با فرایند کارآفرینی اشتباه گرفته می شود، اغلب با تصمیم گیرندگان، دانشگاه و صنعت در ارتباط است.	Castro-Arroyave and Duque-Paz (2020)

جدول ۲. خلاصه متغیرهای استخراج شده از مرور ادبیات و پژوهش ها

منبع	متغیر
Mulgan et al. (2007), Murray et al. (2010), BEPA (2010),	شناسایی مشکل یا نیاز
Rollin and Vincent (2007), Mulgan et al. (2007), Murray et al. (2010), BEPA (2010), Assogba (2010), The Young Foundation (2012), Pitt Catsouphe et al. (2012), Norman et al. (2013), Hahn and Andor (2013), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵), Raffeld et al. (2015), Dako-Gyeke et al. (2020),	بروز ایده، روش یا پاسخ
Young Social Innovators (2010), Assogba (2010), Pitt Catsouphe et al. (2012), Norman et al. (2013), Dako-Gyeke et al. (2020), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵)	علاقه مندی، تصمیم یا ترغیب به درگیر شدن
Young Social Innovators (2010), Raffeld et al. (2015), Castro-Arroyave and Duque-Paz (2020)	شکل دهی به همکاری و مشارکت
Assogba (2010), Norman et al. (2013)	تحریک فرایند از طرق یک هدف اجتماعی
Rollin and Vincent (2007), Mulgan et al. (2007), Murray et al. (2010), The Young Foundation (2012), Pitt Catsouphe et al. (2012), Herrera and Alarilla (2013), Norman et al. (2013), Hahn and Andor (2013), Raffeld et al. (2015), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵),	آزمون نمونه ها و انتخاب ایده مناسب
Rollin and Vincent (2007), Pitt Catsouphe et al. (2012), Castro-Arroyave and Duque-Paz (2020)	فراهم کردن زیر ساخت
Castro-Arroyave and Duque-Paz (2020)	شناسایی عوامل ریسک
Rollin and Vincent (2007), Mulgan et al. (2007), Murray et al. (2010), BEPA (2010), Assogba (2010), The Young Foundation (2012), Hahn and Andor (2013), Norman et al. (2013), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵),	اجرا در مقیاس وسیع
Rollin and Vincent (2007), BEPA (2010), Assogba (2010), The Young Foundation (2012), Pitt Catsouphe et al. (2012), Herrera and Alarilla (2013), Norman et al. (2013), Hahn and Andor (2013), Dako-Gyeke et al. (2020), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵),	استقرار و پیاده سازی

جدول ۲. خلاصه متغیرهای استخراج شده از مرور ادبیات و پژوهش ها

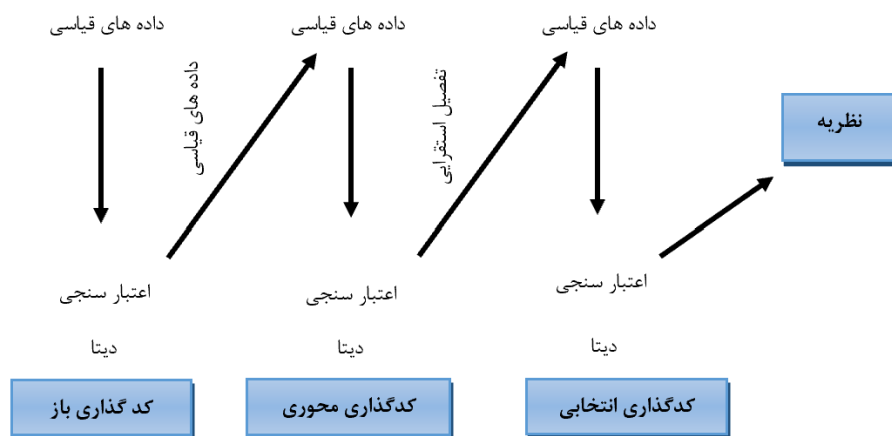
منبع	متغیر
Rollin and Vincent (2007), Assogba (2010), Pitt Catsouphe et al. (2012), Herrera and Alarilla (2013), Raffeld et al. (2015), Dako-Gyeke et al. (2020)	نهادینه کردن و پایداری
Murray et al. (2010), Young Social Innovators (2010), Herrera and Alarilla (2013), Norman et al. (2013), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵)	تغییرات سیستماتیک
Young Social Innovators (2010), Hahn and Andor (2013), Castro-Arroyave and Duque-Paz (2020)	تبادل بین بخشی و میان رشته ای
Mulgan et al. (2007), Herrera and Alarilla (2013), Raffeld et al. (2015), Dako-Gyeke et al. (2020), Castro-Arroyave and Duque-Paz (2020), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵)	یادگیری و توانمندسازی
Murray et al. (2010), BEPA (2010), Assogba (2010), Pitt Catsouphe et al. (2012), Dako-Gyeke et al. (2020)	سنجش اثر بخشی
Castro-Arroyave and Duque-Paz (2020), مبینی و کشتکار (۱۳۹۵)	فرهنگ سازی

جدول ۲. خلاصه متغیرهای استخراج شده از مرور ادبیات و پژوهش ها

مواد و روش ها

پژوهش حاضر از حیث هدف، پژوهش کاربردی و از حیث روش از نوع کیفی است. همچنین در آن از راهبرد «نظریه داده بنیاد» با رویکرد استقرایی استفاده شده است. در مرحله اول برای جمع آوری داده ها ابتدا تعداد ۷۶ منبع شامل مقالات، کتب مرتبط با نوآوری اجتماعی مورد بررسی قرار گرفتند. سپس چند نوبت غربالگری بر روی آنها صورت گرفت و در نهایت نویسندگان به اجماع نظری رسیده و منابع نهایی انتخاب گردید. متغیرهای شناسایی شده حاصل از بررسی منابع منتخب در جدول ۲ منعکس شده اند و برای طراحی مصاحبه نیمه ساختار یافته از

افراد خبره مورد بهره برداری قرار گرفته اند. در مرحله دوم برای استخراج شاخص ها مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۵ نفر از خبرگان حوزه بهداشت و سلامت که با روش گلوله برفی تعیین شدند، استفاده گردید. این خبرگان همگی از افراد دارای مسئولیت کلیدی در برنامه سراسری طرح شهید حاج قاسم سلیمانی بودند که بطور میانگین دارای ۱۷ سال سابقه کار در واحدهای درمانی تحت نظارت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور می باشند و از مدارک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر برخوردار هستند. از مصاحبه نفر دهم به بعد، تحلیل داده ها به کشف مفاهیم و مقوله ای جدیدی منجر نشد،

شکل ۱. جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها در نظریه داده بنیاد [۳۱]

، با این وجود برای اطمینان از حصول اشباع نظری، پنج مصاحبه دیگر نیز انجام شده و داده‌های مربوط به آن‌ها مورد تحلیل قرار گرفت. شکل ۱ مراحل جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها را در نظریه داده بنیاد نشان می‌دهد. با توجه به اینکه تحقیقات کیفی آزمون‌های خاصی برای تأیید اعتبار ندارند و روایی و پایایی به مراحل پژوهش و نتایج حاصل از آن بستگی دارد؛ بنابراین، اعتبار مدل با چک کردن توسط مصاحبه شونده‌گان و همچنین استفاده از بیش از دو نفر کدگذار سنجیده می‌شود [۳۲ و ۳۶]. بر اساس نظر استراوس و کوربین [۳۶]، معیارهای زیر به صورت سوال برای سنجش اعتبار یک پژوهش داده بنیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد که در این پژوهش نیز به کار برده شده است. اعتبار: درستی یافته‌ها از دیدگاه پاسخ دهندگان به پرسشنامه تحقیق یا مصاحبه شونده‌گان در زمینه تحقیق انجام شده تعمیم پذیری: میزان تعمیم یافته‌ها به سایر زمینه‌ها قابلیت اطمینان: میزان مشابهت و سازگاری نتایج با تحقیقات پیشین تأیید شدن: شواهدی که یافته‌های تحقیق تأیید می‌کند طبق نظر

استراوس و کوربین [۳۲]، کیفیت نظریه داده بنیاد در انطباق پذیری (تناسب)، کاربرد، ارتباط، تغییرپذیری، روند تحقیق و پایه تجربی یافته‌ها نهفته است. در این روش چرخه مداوم جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل دقیق داده‌های ذاتی، که شامل استفاده از جمع‌آوری همزمان داده‌ها، تجزیه و تحلیل مقایسه‌ای، نمونه برداری نظری و یادداشت برداری می‌باشد، به عنوان بخشی جدایی ناپذیر و غیر اختیاری اعمال می‌گردد. برای ارزیابی کیفیت یافته‌ها بر اساس نظریه داده بنیاد می‌توان از سوالات زیر استفاده کرد:

آیا طبقه‌ها براساس داده‌ها هستند؟ آیا داده‌های کافی برای ظهور ابعاد و ایجاد اشباع جمع‌آوری شده است؟ آیا این تئوری از داده‌ها سرچشمه می‌گیرد؟ آیا این تئوری توضیحی در مورد روند کار ارائه می‌دهد؟ آیا با تغییر شرایط می‌توان نظریه را اصلاح کرد؟ آیا نظریه تأیید شده است؟ توضیحات مربوط به مولفه‌های اصلی پژوهش بر اساس نظریه داده بنیاد در جدول ۳ آورده شده است.

مولفه	سطح	شرح
باز بودن	در طول مطالعه	تأکید بر تحلیل استقرایی، از کلی به خاص
تحلیل و بررسی فوری	گردآوری و تحلیل و بررسی دیتا	تجزیه و تحلیل باید در اسرع وقت شروع شود و به موازات جمع‌آوری داده‌ها ادامه یابد.
کدگذاری و مقایسه	تحلیل و بررسی	فرایند شکستن داده‌ها به مولفه‌های خیلی جزئی تر، برجسب زدن آن‌ها و مقایسه آن‌ها. سپس ارجاع به آن‌ها به عنوان مقوله‌ها یا مفاهیم.
یادداشت برداری، همچنین گاهی اوقات رسم نمودار	تحلیل و بررسی	یادداشت‌هایی درباره وقایع، موارد، دسته‌ها یا روابط بین دسته‌ها، تفکر و تحلیل را تحریک می‌کند.
نمونه‌گیری نظری	نمونه‌گیری و جمع‌آوری دیتا	نمونه‌گیری نظری با کدگذاری، مقایسه و یادداشت نویسی؛ اصلی‌ترین کار برای کمک به نظریه در حال توسعه است.
اشباع نظری	نمونه‌گیری، جمع‌آوری دیتا و تحلیل و بررسی	هدف دستیابی به اشباع است. یعنی، همه مفاهیم موجود در تئوری در حال توسعه به خوبی درک شده‌اند و از داده‌ها قابل اثبات می‌باشند.
تولید یک تئوری ماهوی	تحلیل و تفسیر	نتایج به صورت یک نظریه ماهوی بیان می‌شود، مجموعه‌ای از مفاهیم مرتبط به یکدیگر در یک کل منسجم. این نظریه خطا پذیر، وابسته به زمینه و غیر نهایی در نظر گرفته می‌شود.

جدول ۳. مولفه‌های اساسی یک پژوهش بر پایه نظریه داده بنیاد [۳۱]

یافته ها و بحث

بر اساس روش داده بنیاد داده های جمع آوری شده حاصله از مصاحبه با خبرگان مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد [۳۶-۳۳] که در این مقاله تجزیه تحلیل با کمک نرم افزار مکس کودا

صورت گرفت. جدول ۴ نشان دهنده فراوانی مقولات در نرم افزار مکس کودا است و میزان همگرایی نظرات افراد خبره مورد مصاحبه را به خوبی نمایش می دهد.

کد مصاحبه																
P 15	P1 4	P1 3	P1 2	P1 1	P1 0	P9	P8	P7	P6	P5	P4	P3	P2	P1		
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	اثر بخشی مشارکت های مردمی در اجرای طرح نوآوری اجتماعی	مقولات
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	سرمایه گذاری برای جلب مشارکت مردمی در اجرای طرح نوآوری اجتماعی		
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	توانایی مدیریت اجرای طرح نوآوری اجتماعی		
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	توانایی شبکه سازی		
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	توانایی سیاستگذاری کلی طرح نوآوری اجتماعی		
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	تامین زیرساخت های فرهنگی و آموزشی لازم		
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	وجود سازمان های توانمند قانونی برای رفع مشکلات اجرایی طرح و تسهیل هماهنگی ها		
•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	کنترل، مهار و کاهش اثرات بحران		

جدول ۴. فراوانی مقولات نوآوری اجتماعی بر مبنای مشارک مردمی در شرایط بحران در نرم افزار مکس کودا

یافته ها و بحث

بر اساس روش داده بنیاد داده های جمع آوری شده حاصله از مصاحبه با خبرگان مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد [۳۶-۳۳] که در این مقاله تجزیه تحلیل با کمک نرم افزار مکس کودا صورت گرفت. جدول ۴ نشان دهنده فراوانی مقولات در نرم افزار مکس کودا است و میزان همگرایی نظرات افراد خبره مورد مصاحبه را به خوبی نمایش می دهد.

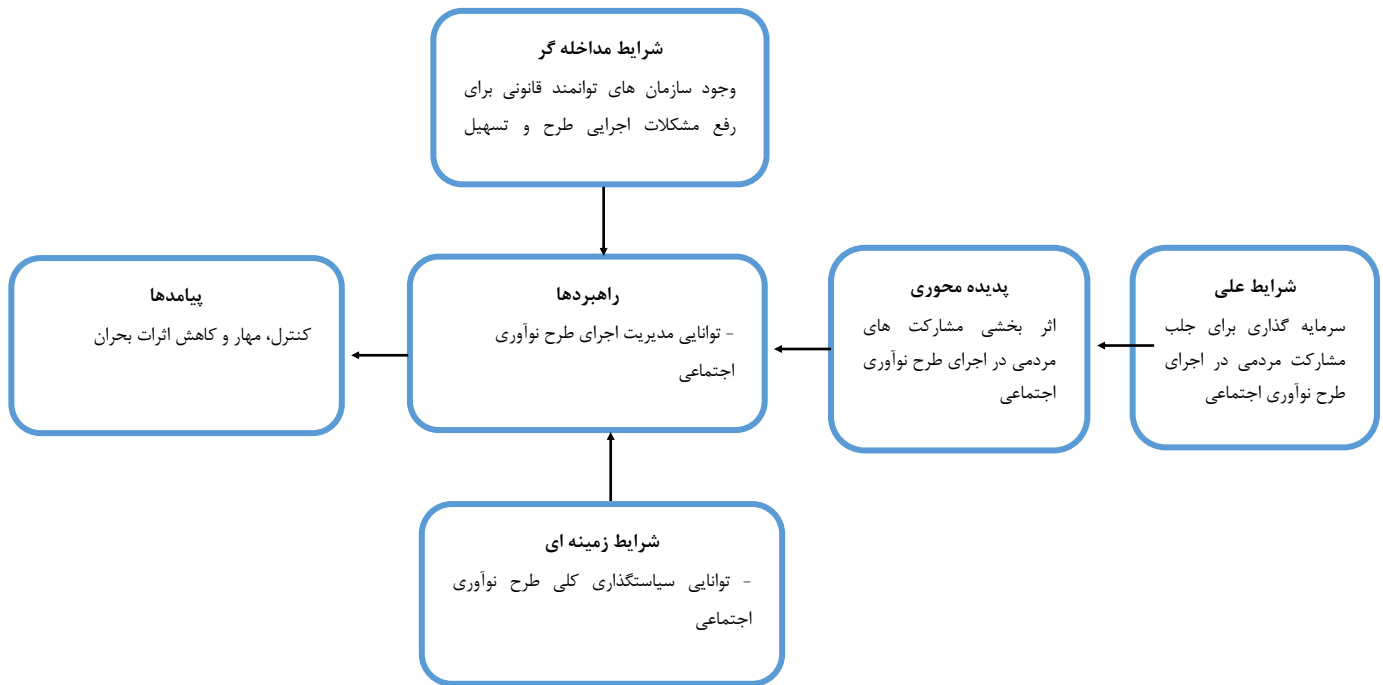
مراحل کدگذاری در تئوری داده بنیاد شامل دو مرحله کدگذاری باز و محوری است [۳۵-۳۲]. در ادامه هر یک از این گام ها و مراحل کدگذاری آنها به اختصار تشریح شده اند.

گام اول: کد گذاری باز؛ مطابق نظر استراوس و کوربین [۳۲]، این مرحله بلافاصله بعد از اولین مصاحبه انجام می شود؛ و شامل مراحل، تحلیل و کد گذاری، کشف طبقه ها، توصیف طبقه ها و تنظیم یافته ها در جدول کدگذاری باز می باشد.

گام دوم: کدگذاری محوری؛ محقق در این گام نسبت به انتخاب یکی از طبقه ها به عنوان طبقه محوری اقدام می نماید. طبقه محوری انتخاب شده در کانون اصلی فرایند قرار گرفته و طی پژوهش ارتباط آن با سایر طبقه ها مشخص می گردد. این

ارتباط در پنج عنوان شرایط علی، راهبردها، بستر حاکم یا شرایط زمینه ای، شرایط مداخله گر، و پیامدها تجزیه و تحلیل و بر اساس تئوری داده بنیاد کدگذاری صورت گرفت که در ذیل آمده است.

- ♦ شرایط علی (این شرایط باعث شکل گیری پدیده یا طبقه محوری می شوند)،
- ♦ راهبردها (بیانگر واقعیت ها و تعاملات هدف داری هستند که تحت تاثیر شرایط مداخله گر و بستر حاکم حاصل می شوند)،
- ♦ بستر حاکم یا شرایط زمینه ای (شرایط خاصی که بر راهبردها تاثیر می گذارند)،
- ♦ شرایط مداخله گر (شرایط ساختاری هستند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می کنند)
- ♦ پیامدها (برخی از طبقه ها بیانگر نتایج و پیامدهایی هستند که در اثر اتخاذ راهبردها به وجود می آیند)
- ♦ از نتایج داده های کیفی در این مرحله پارادایم کدگذاری محوری تدوین شده است. شکل ۲ پارادایم کدگذاری محوری استخراج شده را نشان می دهد.

شکل ۲. مدل پارادایمی طراحی شده کدگذاری محوری

نوآوری اجتماعی بر مبنای مشارکت مردمی در شرایط بحران را با استفاده از نظریه داده بنیاد نشان می دهد.

با توجه به اینکه روایی و پایایی تحقیقات کیفی به مراحل پژوهش و نتایج حاصل از آن بستگی دارد؛ بنابراین، اعتبار مدل با چک کردن توسط مصاحبه شوندگان و همچنین استفاده از بیش از دو نفر کدگذار سنجیده شد [۳۶،۳۲] در این راستا کدگذاری توسط محقق انجام شده و سپس توسط خبرگان نوآوری اجتماعی بررسی گردید و از آنجایی که انتخاب خبرگان به روش گلوله برفی صورت گرفته است در ادامه یافته ها مجدداً بوسیله ۱۰ نفر از مصاحبه شوندگان اولیه بررسی گردید. در نهایت نتایج نشانگر وجود همگرایی مناسب در نظرات خبرگان می باشد. درس آموخته های حاصل از بحران گسترده کووید-۱۹ به تمامی جهان نشان داد که ساختارهای اقتصادی و اجتماعی فعلی، کارایی لازم برای واکنش سریع و موثر و متناسب با چنین شرایطی را نداشته و نیازمند بازنگری و تحول بنیادین هستند. به همین منظور جهان بعد از کووید باید به جای توسعه از طریق تمرکز بر رشد اقتصادی، چارچوب مبتنی بر بازتوزیع و سیستم های مراقبت مبتنی بر سرمایه های اجتماعی را به عنوان مبنای توسعه قرار دهد [۴۰].

گام سوم: کدگذاری انتخابی (گزینشی)؛ از نظر استراوس و کوربین [۳۲]، در کدگذاری باز ابتدا مقوله ها و ویژگی های آن ها تعیین می شوند، سپس چگونگی تغییرات مقوله ها در طول بعدهای تعیین شده مشخص می گردند. اما در کدگذاری محوری، مقوله ها بطور قاعده مند بهبود یافته و برای این که نتایج تحقیق شکل نظریه پیدا کنند با تشکیل یک آرایش نظری بزرگ تر با زیرمقوله ها پیوند داده می شوند. کدگذاری انتخابی، فرآیند یکپارچه سازی و بهبود مقوله هاست [۳۷]. استراوس [۳۷] طبقه یکپارچه سازی و بهبود بخشی نظریه در کدگذاری انتخابی را، بوسیله فنونی مانند نگارش خط داستان که مقوله ها را به هم متصل می کند، و فرایند بندی یادداشت های شخصی و ایده های نظری در طول فرایند بیان می کند [۳۸]. به عبارت دیگر کدگذاری انتخابی، با استفاده از یافته های مراحل کدگذاری قبلی، مقوله محوری را انتخاب کرده و به شکلی قاعده مند ارتباط آن را با دیگر مقوله ها اثبات می کند. سپس مقوله هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند تکمیل می کند [۳۹]. در این پژوهش برای بعد یکپارچه سازی و بهبود مقوله ها به یک کد انتخابی اثر بخشی مشارکت های مردمی در اجرای طرح نوآوری اجتماعی دست یافتیم. جدول ۵ مقولات و کدهای شناسایی شده مربوط به

کد انتخابی	کد محوری (مقولات)	کدهای باز
	پدیده محوری (مقوله محوری)	توانمندی اجرایی افراد مشارکت کننده (C11)، انگیزه و تعهد افراد مشارکت کننده (C12)، تحصيلات و تجربه افراد مشارکت کننده (C13)، توانایی برقراری ارتباط موثر توسط افراد مشارکت کننده (C14)، تعداد افراد مشارکت کننده (C15)، برخورداری از روحیه فداکاری و ایثار افراد مشارکت کننده (C16)، توسعه و ترویج فرهنگ مشارکت در جامعه (C17)
	شرایط علی	سیاست های مالی دولت در حمایت از مشارکت های مردمی (C21)، میزان سرمایه گذاری در طرح نوآوری اجتماعی (C22)، تداوم سرمایه گذاری در طرح نوآوری اجتماعی طی دوره بحران (C23)، حمایت مالی به شکل بسته های تشویقی (C24)، حمایت های آموزشی با اتکا به متخصصین حوزه (C25)، حمایت از طرح های پژوهشی در خصوص نوآوری های اجتماعی در شرایط بحران (C26)
	راهنمها	توانایی برنامه ریزی اجرای طرح (C31)، توانایی بودجه بندی و تخصیص منابع مالی اجرای طرح (C32)، توانایی ارزیابی اثربخشی طرح (C33)، توانایی کنترل و پایش نحوه اجرای طرح (C34)، شناسایی اقدامات اصلاحی (C35)، توانایی اقدامات سریع و به موقع هنگام بروز ریسک ها و فرصت ها (C36)
		جلب همکاری سازمان های موثر بر اجرای طرح (C41)، انتقال دانش و اشتراک گذاری (C42)، شبکه سازی دانش (C43)، مدیریت پشتیبانی و تامین اجرای طرح (C44)
		توانایی شناسایی ویژگی ها و خصوصیات بحران (C51)، توانایی شناسایی راه حل های ممکن برای کنترل بحران (C52)، توانایی انتخاب راهکارهای مطلوب (C53)، توانایی سازماندهی برای اجرا (C54)، شناسایی ریسک ها و فرصت های اجرای طرح (C55)، توانایی تعریف شاخص های ارزیابی اجرای طرح (C56)
	شرایط زمینه ای	آگاهی رسانی عمومی (زیرساخت های رسانه ای شامل وسایل ارتباط جمعی و فضای مجازی (C61)، بسته های آموزشی (C62)، تبلیغات محلی (C63)، تدوین مباحث آموزشی در برنامه درسی دوره های ابتدایی و متوسطه (C64)، استفاده از مقبولیت عمومی افراد تاثیرگذار در اقصاء و مناطق مختلف برای گسترش فرهنگ مشارکت در جامعه (C65)
	شرایط مداخله گر	وجود سازمان های توانمند قانونی برای رفع مشکلات اجرایی طرح و تسهیل هماهنگی ها (C7)
	نتیامد ها	اندازه گیری میزان پذیرش و همکاری عمومی با مجریان طرح حین اجرا (C81)، اندازه گیری آمار مبتلایان حین اجرا (C82)، کاهش آمار مرگ و میر بواسطه آگاهی رسانی به اقدامات لازم در صورت ابتلا (C83)

جدول ۵. کدهای شناسایی شده مربوط به نوآوری اجتماعی با تکیه بر مشارکت های مردمی برای حفظ و تامین سلامت در

شرایط بحران به مطالعه مبانی نظری و انجام مطالعات میدانی پرداخته شد تا با شناسایی مقولات و کدهای مربوطه، نه تنها به سیاست گذران و مدیران در تصمیم گیری های کلان استراتژیک یاری رساند بلکه مدلی ایجاد نماید که برای بحران های احتمالی آتی نیز کاربرد داشته باشد. نتایج حاصل از این تحقیق ثابت نمود که نوآوری اجتماعی مفهومی با کاربرد بسیار گسترده تر از مشارکت های محلی برای رفع نیاز در محدوده های کوچک است و از این مفهوم می توان به طور موثر در سطوح کلان ملی نیز با سرعت و چابکی مناسب استفاده نمود. در این پژوهش در گام اول بر اساس بخش های شش گانه نظریه داده بنیاد به انجام مصاحبه های نیمه ساختاریافته پرداخته شد. سپس بر اساس تحلیل یافته های کیفی در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی ۶ مقوله شرایط علی (سرمایه گذاری برای جلب مشارکت مردمی در اجرای طرح نوآوری اجتماعی)، محوری (اثر بخشی مشارکت های مردمی در اجرای طرح نوآوری اجتماعی)، راهبردها (توانایی مدیریت اجرای طرح نوآوری اجتماعی و توانایی شبکه سازی)، مداخله گر (وجود سازمان های توانمند قانونی برای رفع مشکلات اجرایی طرح و تسهیل هماهنگی ها)، زمینه ای (توانایی سیاستگذاری کلی طرح نوآوری اجتماعی و تامین زیرساخت های فرهنگی و آموزشی لازم) و پیامدها (کنترل، مهار و کاهش اثرات بحران) شناسایی شدند. یافته های پژوهش حاضر در راستای یافته های پژوهش رولین و وینسنت (۲۰۰۷)، مولگان و همکاران (۲۰۰۷)، مورای و همکاران (۲۰۱۰)، نوآوران اجتماعی جوان (۲۰۱۰)، دفتر مشاوران سیاست اروپا (۲۰۱۰)، آسوغبا (۲۰۱۰)، بنیاد یانگ (۲۰۱۲)، پیت گاتسوفس و همکاران (۲۰۱۲)، هرا و آلاریلا، (۲۰۱۳)، نورمن و همکاران (۲۰۱۳)، هان و اندور (۲۰۱۳)، رافلد و همکاران (۲۰۱۵)، مبینی و کشتکار (۱۳۹۵)، داکو-گی اک و همکاران (۲۰۲۰) و کاسترو-آرو یو و دوکه-پاز (۲۰۲۰) می باشد.

نتیجه گیری

یافته های پژوهش حاکی از آن است که استفاده بهینه از سرمایه های اجتماعی و اثر بخشی مشارکت مردمی در اجرای طرح نوآوری اجتماعی، توانایی سیاستگذاری کلی طرح نوآوری اجتماعی و کنترل، مهار و کاهش اثرات بحران در یک مدل نوآوری اجتماعی بر مبنای مشارکت های مردمی برای حفظ و تامین سلامت جامعه در شرایط بحران از اهمیت فراوانی برخوردار است [۱].

بر اساس نتایج پژوهش (جدول ۵) پیشنهاد می گردد:

۱- قوانین حمایتی در جهت تقویت و تسهیل مشارکت های مردمی به عنوان یکی از مولفه های اصلی سرمایه های اجتماعی از طرف مراجع قانون گذاری وضع گردد.

۲- نهادهایی توسط دولت برای تسهیل ارتباط با انجمن های محلی ایجاد شود.

۳- در شرایط بحران های دیگر که وسعت محدودتری دارند (مانند زلزله و سیل و امثالهم) روی نحوه تقویت و سازماندهی و یکپارچه شدن انجمن های محلی و مراکز دولتی تمرکز گردد.

۴- برای پایدار بودن فرآیند مشارکت می توان دست اندرکاران و سرمایه گذاران دیگری مانند شرکت های خصوصی، باشگاه ها، انجمن ها و امور شهر یا مدرسه و دانشگاه و مجامع آکادمیک که اشکال مختلفی از سرمایه اجتماعی هستند را نیز شناسایی و نظرشان را برای مشارکت جلب نمود.

۵- به منظور اثر بخشی بیشتر مشارکت های اجتماعی، همسویی سیاست های سایر ارگان های اجرایی با اهداف این شکل از همکاری الزامی گردد.

در این تحقیق طراحی مدل با رویکرد کیفی صورت گرفت در تحقیقات آتی روش های کمی می تواند مورد استفاده سایر پژوهشگران قرار گیرد. همچنین نوآوری های اجتماعی در شرایط بحران می تواند برای جلب مشارکت های مردمی در محدوده فرا ملی با نهادهای بین المللی نیز مورد تحقیق قرار گیرد.

15. Herrera Maria Elena; Alarilla Cristina Maria. "Social innovation: Business invention and social solutions". Asian Institute of Management. 2013, Available on www.aim.edu/files/download/775.
16. Bepa-Bureau of European Policy Advisers. Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010.
17. Rollin, Joanie; Valérie, Vincent. "Acteurs et processus d'innovation sociale au Québec". Québec: Réseau québécois en innovation sociale, 2007, consulted on-line: <http://www.uquebec.ca/ptc/rqis/sites/www.uquebec.ca.ptc.rqis/files>
18. Assogba, Yao. "Théorie systémique de l'action sociale et innovation sociale". Université du Québec en Outaouais (UQO) and Alliance de recherche université-communauté Innovation sociale et développement des communautés (ARUC-ISDC), 2010, consulted on-line <http://www.uqo.ca/observer/Bulletin/Fichiers/InnovS.pdf> on 5 April 2011.
19. Hahn, J., Andor, L., Guide to Social Innovation, European Commission, 2013.
20. Pitt Catsouphe, Marcie; de Zengotita, Luis; Bergin, Stephanie, "Leading the way: Social Innovation in Massachusetts". Available on: 2012, http://www.cmsboston.org/assets/files/12-27_Leading%20the%20way.pdf
21. Mobenidekordi, A., Keshtkarhafanaki, M. Transformation of social innovation models. *Social Development & Welfare Planning*, 2016; 8(26): 101-138. doi: 10.22054/qjsd.2016.4888. [Article in Persian]
22. Dako-Gyeke, P., Amazigo, U.V., Halpaap, B. et al., Social innovation for health: engaging communities to address infectious diseases. *Infect Dis Poverty*, 2020, 9, 98. <https://doi.org/10.1186/s40249-020-00721-3>
23. Castro-Arroyave, D.M., Duque-Paz, L.F., Documentary research on social innovation in health in Latin America. *Infect Dis Poverty*, 2020, 9, 41. <https://doi.org/10.1186/s40249-020-00659-6>
24. Peters, B., Herens, M., & Brouwers, J., Capturing Social Innovations in Agricultural Transformation from the Field: Outcomes of a Write-Shop. *Sustainability*, 2018, 10(12), 4727.
25. Ubels, H., Haartsen, T., & Bock, B., Social innovation and community-focussed civic initiatives in the context of rural depopulation: For everybody by everybody? *Project Ulrum 2034. Journal of Rural Studies*, 2019.
26. K, M., Dehghan, S. Conceptual Model of Social Innovation to Achieve Power Strength. *Majlis and Rahbord*, 2018; 25(94): 39-68. [Article in Persian]
27. Bello, J., Collins, S., Dreischmeier, R., & Libarikian, A., Innovating from necessity: The business-building imperative in the current crisis. *McKinsey Digital*, 2020 April 16.
28. Lee, S. M., Trimi, S., Convergence innovation in the digital age and in the COVID-19 pandemic crisis, *Journal of Business Research*, 2021, Volume 123, Pages 14-22, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.09.041>.
29. Moosavi M. Social Participation as a Component of Social Capital. *refahj*. 2007; 6 (23) :67-92. URL: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1963-en.html>. [Article in Persian]
- منابع
1. Alvani, S., Seyednaghavi, M. Social Capital: Concepts and Theories. *Management Studies in Development and Evolution*, 2002; 9(33.34): 9-26. [Article in Persian]
2. OECD. Social Entrepreneurship and Social Innovation, in: SMEs, Entrepreneurship and Innovation, 2010.
3. Mokhtarzadeh, N., Elyasi, M. The Life Cycle of Social Innovations. *Journal of Technology Development Management*, 2016; 4(3): 69-95. doi: 10.22104/jtdm.2017.1532.1556. [Article in Persian]
4. Rehfeld, D. ;Terstriep, J. ;Welchhoff, J. ;Alijani, Sh. Comparative report on social innovation framework". SIMPACT Project Report. Report #D1.1. 2015, available on: http://www.simpactproject.eu/publications/reports/SIMPACT_D1_1_final.pdf
5. Dietrich, M., Znotka, M., Guthor, H., & Hilfinger, F. Instrumental and non-instrumental factors of social innovation adoption. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 2016, 27(4), 1950-1978.
6. Avelino, F., Wittmayer, J. M., Pel, B., Weaver, P., Dumitru, A., Haxeltine, A., . . . O'Riordan, T. Transformative social innovation and (dis) empowerment. *Technological Forecasting and Social Change*, 2019, 145, 195-206.
7. Ghazinoory, S., Ghazinoori, S., Developing Iran's government strategies for strengthening the national system of innovation using SWOT analysis, *Science and Public Policy*, 2006, Volume 33, Issue 7, Pages 529-540, <https://doi.org/10.3152/147154306781778759>
8. Ministry of Health & Medical Education, Islamic Republic of Iran., Preparedness and Response for the Control of COVID-19 in the Islamic Republic of Iran. 2020, <https://behdasht.gov.ir/%D9%85%D8%B3%D8%AA%D9%86%D8%AF-%DA%A9%D8%B1%D9%88%D9%86%D8%A7/Preparedness-and-Response-for-the-Control-of-COVID%E2%80%9319-in-the-Islamic-Republic-of-Iran#>
9. Phillis, James A. Jr.; Deiglmeier, Kriss; Miller, Dale T. "Rediscovering social innovation, in *Stanford Social Innovation Review*"., 2008, 6 & 4 Stanford.
10. Murray, Robin; Caulier-Grice; Mulgan, Geoff. *The Open Book of Social Innovation*. the Young Foundation and NESTA, 2010.
11. Norman, Will; Russell, Catherine; Clarke, Karen; Mackin, Declan., *Growing Social Innovation in Northern IRELAN*. The Young Foundation, RSM McClure Watters and the Building Change Trust, 2013.
12. Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R. & Sanders, B. *Social Innovation: what it is, why it matters, how it can be accelerated*. London: University of Oxford, Young Foundation, 2007.
13. The Young Foundation, *Social Innovation Overview: A deliverable of the project: "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe"* (TEPSIE), European Commission -7thFramework Programme, Brussels: European Commission, DG Research, 2012.
14. *Social Innovation eXchange (SIX)*; Young Foundation. *Study on Social Innovation*, The Bureau of European Policy Advisors, 2010.

30. Leena A. Leskinen, "Purposes and Challenges of Public Participation in Regional and Local Forestry in Finland" . All UNF Research. Paper 14., 2004, https://digitalcommons.usu.edu/unf_research/14
31. Phillips, W., Alexander, E. A., & Lee, H. Going it alone won't work! The relational imperative for social innovation in social enterprises. *Journal of business ethics*, 2019, 156(2), 315-331.
32. De la Espriella R, Gómez Restrepo C., Grounded theory. *Rev Colomb Psiquiatr.* [online]. 2020, vol.49, n.2, pp.127-133. <https://doi.org/10.1016/j.rcp.2018.08.002>.
33. Strauss, A., & Corbin, J. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Sage Publications, Inc. , 1998
34. kheirgoo, M., Beadollah khani, F. Designing the Pattern of Innovation in Defense Organizations Qualitative Research Based on Grounded Theory. *Innovation Management in Defense Organizations*, 2019; 2(2): 115-134. doi: 10.22034/qjimdo.2019.93812. [Article in Persian]
35. Khedrvaissi, H., Rangriz, H., Salavati, A., Soltanpanah, H. Identifying and Investigating the Effect of Effective Components on Transformational Organizational Performance. *Innovation Management in Defense Organizations*, 2019; 2(1): 135-158. doi: 10.22034/qjimdo.2019.89197. [Article in Persian]
36. Asghari, M., khamseh, A., pilevari, N. R&D abilities promoting pattern with a mixed approach In the power plant equipment manufacturing and energy supply industries. *Innovation Management in Defense Organizations*, 2021; 3(4): 125-150. doi: 10.22034/qjimdo.2020.220525.1275. [Article in Persian]
37. Corbin, J., & Strauss, A., *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Sage Publications, Inc. 2008, <https://doi.org/10.4135/9781452230153>.
38. Strauss, A. L. *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge University Press. 1987, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511557842>
39. Creswell, John W., *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage Publications, Inc., 2005.
40. Lee, Thomas, W., *Using qualitative methods in organizational research*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, Inc. 2001.
41. Büscher, B., Feola, G., Fischer, A., Fletcher, R., Gerber, J-F., Harcourt, W., Koster, M., Schneider, M., Scholtens, J., Spierenburg, M., Walstra, V., Wiskerke, H., *Planning for a world beyond COVID-19: Five pillars for post-neoliberal development*, *World Development*, 2021, Volume 140, 105357, <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105357>.